

ภาคผนวก ก.

แนวคำถามในการสัมภาษณ์กลุ่มหมอช้าง

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของหมอช้างชาวกูยจังหวัดสุรินทร์”

1. การสื่อสารเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของหมอช้างชาวกูยจังหวัดสุรินทร์มีรูปแบบการสื่อสารอย่างไร

- 1.1 ท่านประกอบอาชีพและมีวิถีชีวิตการเป็นหมอช้างอย่างไร
- 1.2 ท่านใช้วิธีการใดในการติดต่อสื่อสารและใช้ภาษาใดในการสื่อสารกับคนในชุมชน
- 1.3 ท่านใช้วิธีการใดในการติดต่อสื่อสาร และใช้ภาษาใดในการสื่อสารกับคนนอกชุมชน
- 1.4 การสื่อสารเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างความเป็นอัตลักษณ์ของท่านอย่างไร
- 1.5 ท่านคิดว่าวิธีการสื่อสารแบบใดที่ส่งผลดีต่อการถ่ายทอดอาชีพหมอช้างให้กับลูกศิษย์
- 1.6 ท่านคิดว่าพฤติกรรมใดที่แสดงออกถึงการกระทำที่บ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์ของหมอช้าง
- 1.7 ท่านคิดว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนและนอกชุมชนมีผลต่อการสื่อสารหรือไม่อย่างไร
- 1.8 ท่านคิดว่าการประกอบพิธีกรรม ประเพณี และวัฒนธรรมของหมอช้างคนในชุมชนมีการให้ความหมายอย่างไร
- 1.9 สภาพสังคมในปัจจุบันมีผลต่อการสื่อสารหรือไม่ เช่น วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
- 1.10 บุคคลภายนอกและภายในชุมชนมีปฏิกิริยาตอบกลับอย่างไรในขณะที่หมอช้างทำการสื่อสารผ่านประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรม

2. การให้ความหมายและคุณค่าเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของหมอช้างชาวกูย จังหวัดสุรินทร์ในยุคโลกาภิวัตน์

การให้ความหมาย

- 2.1 ในอดีตจนถึงปัจจุบันท่านประกอบอาชีพอะไรและมีความคิดเห็นอย่างไรต่ออาชีพ
- 2.2 ปัจจุบันนี้สังคมเป็นยุคสังคมบริโภคนิยมท่านคิดว่าอาชีพหมอช้างมีความสำคัญอย่างไร
- 2.3 การประกอบพิธีกรรม ประเพณี และวัฒนธรรมของหมอช้างท่านคิดว่าสิ่งใดเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเคารพต่อวัฒนธรรมที่หมอช้างพยายามถ่ายทอดให้แก่ลูกศิษย์

2.4 ท่านคิดว่าอาชีพหมอช้างมีความสำคัญต่อตัวท่านเองและคนในชุมชนอย่างไร

2.5 ท่านคิดว่าวัฒนธรรมภายนอก เช่น การสื่อสารที่รวดเร็ว และการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นของท่านหรือไม่ อย่างไร เช่น มีผลทำให้มีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมให้เลื่อมลง วัฒนธรรมเข้มแข็งขึ้น และวัฒนธรรมเกิดการสร้างขึ้นมาใหม่

2.6 ท่านคิดว่าภาษา (Symbol) ที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างกลุ่มของหมอช้าง มีความเชื่อมโยงกับการให้ความหมายของกลุ่มของหมอช้างชาวภูยอย่างไร

2.7 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับการแสดงวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของหมอช้าง จังหวัดสุรินทร์ที่สื่อความหมายผ่านการแสดงของช้าง

การให้คุณค่า

2.8 ท่านมีความรู้สึกอย่างไรกับการประกอบอาชีพหมอช้าง เช่น รู้สึกภูมิใจ มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี หรือเป็นที่เคารพของคนในหมู่บ้าน

2.9 ท่านคิดว่ารายได้ที่ได้จากการทำอาชีพหมอช้างมีความสัมพันธ์กับความเป็นอยู่อย่างไร

2.10 ท่านคิดว่าอะไรเป็นตัวทำลายความเป็นอัตลักษณ์ของอาชีพหมอช้างให้เลือนน้อยลง

3. การถ่ายทอดอัตลักษณ์ของหมอช้างชาวภูย จังหวัดสุรินทร์ในยุคโลกาภิวัตน์

3.1 ท่านได้รับหรือมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอาชีพหมอช้างจากรุ่นสู่รุ่นอย่างไร

3.2 ท่านคิดที่จะถ่ายทอดความรู้ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพนี้กับลูกหลานอย่างไร

3.3 ท่านคิดว่าอาชีพหมอช้างที่ท่านทำอยู่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนชาวภูยอย่างไร

3.4 ท่านคิดว่าอาชีพหมอช้างจะได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นต่อไปอย่างไรในอนาคต

3.5 ท่านคิดว่าการถ่ายทอดความรู้ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

3.6 ท่านคิดว่าการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยเพื่อไปประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ทั้งในต่างประเทศ และต่างประเทศมีผลต่อการถ่ายทอดความรู้ของท่านหรือไม่ อย่างไร

3.7 ท่านคิดว่าความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และความสามารถของสื่อมีผลต่อการถ่ายทอดความรู้ของท่านอย่างไร

3.8 มีการใช้สื่อในการถ่ายทอดอัตลักษณ์อย่างไร

แนวคำถามในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้สนับสนุนหมอช้าง
การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของหมอช้างชาวกูย จังหวัดสุรินทร์”

1. การสื่อสารเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของหมอช้างชาวกูย จังหวัดสุรินทร์มีรูปแบบการสื่อสารอย่างไร

- 1.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพหมอช้าง
- 1.2 ท่านคิดว่าหมอช้างควรเลือกวิธีการสื่อสารอย่างไร และใช้ภาษาใดในติดต่อสื่อสารกับคนในชุมชน
- 1.3 ท่านคิดว่าหมอช้างควรเลือกวิธีการสื่อสารอย่างไร และใช้ภาษาใดในติดต่อสื่อสารกับคนนอกชุมชน
- 1.4 ท่านคิดว่าการสื่อสารเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยสร้างความเป็นอัตลักษณ์ของหมอช้างอย่างไร
- 1.5 ท่านคิดว่าวิธีการสื่อสารแบบใดที่ส่งผลดีต่อการถ่ายทอดอาชีพหมอช้างให้กับลูกศิษย์
- 1.6 ท่านคิดว่าพฤติกรรมใดที่แสดงออกถึงการกระทำที่บ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์ของหมอช้าง
- 1.7 ท่านคิดว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนและนอกชุมชนมีผลต่อการสื่อสารหรือไม่อย่างไร
- 1.8 ท่านคิดว่าการประกอบพิธีกรรม ประเพณี และวัฒนธรรมของหมอช้างคนในชุมชนมีการให้ความหมายของการกระทำอย่างไร
- 1.9 สภาพสังคมในปัจจุบันมีผลต่อการสื่อสารหรือไม่ เช่น วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
- 1.10 ท่านคิดว่าบุคคลภายนอกและภายในชุมชนมีปฏิกิริยาตอบกลับมาอย่างไรในขณะที่หมอช้างทำการสื่อสารผ่านประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรม

2. การให้ความหมาย และคุณค่า เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของหมอช้างชาวกูย จังหวัดสุรินทร์ในยุคโลกาภิวัตน์

การให้ความหมาย

- 2.1 ท่านประกอบอาชีพอะไรและมีความคิดเห็นอย่างไรต่ออาชีพหมอช้าง
- 2.2 ปัจจุบันเป็นยุคสังคมบริโภคนิยมท่านคิดว่าอาชีพหมอช้างมีความสำคัญอย่างไร
- 2.3 การประกอบพิธีกรรม ประเพณี และวัฒนธรรมของหมอช้าง ท่านคิดว่าสิ่งใดเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเคารพต่อวัฒนธรรมที่หมอช้างพยายามถ่ายทอดให้แก่ลูกศิษย์
- 2.4 ท่านคิดว่าอาชีพหมอช้างมีความสำคัญต่อตัวท่านเองและคนในชุมชนอย่างไร

2.5 ท่านคิดว่าวัฒนธรรมภายนอก เช่น การสื่อสารที่รวดเร็ว และการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นของหมอช้างอย่างไร

2.6 ท่านคิดว่าภาษา (Symbol) ที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างกลุ่มของหมอช้าง มีความเชื่อมโยงกับการให้ความหมายของกลุ่มของหมอช้างชาวกูยอย่างไร

2.7 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับการแสดงวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของหมอช้าง จังหวัดสุรินทร์ที่สื่อความหมายผ่านการแสดงของคนและช้าง

การให้คุณค่า

2.8 ท่านคิดว่าหมอช้างจะมีความรู้สึกอย่างไรกับการประกอบอาชีพหมอช้าง

2.9 ท่านคิดว่ารายได้ที่ได้จากการทำอาชีพหมอช้างมีความสัมพันธ์กับความเป็นอยู่อย่างไร

2.10 ท่านคิดว่าอะไรเป็นตัวทำลายความเป็นอัตลักษณ์ของอาชีพหมอช้างให้เหลือน้อยลง

3. การถ่ายทอดอัตลักษณ์ของหมอช้างชาวกูย จังหวัดสุรินทร์ในยุคโลกาภิวัตน์

3.1 ท่านคิดว่าหมอช้างได้รับหรือมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอาชีพหมอช้างจากรุ่นสู่รุ่นอย่างไร

3.2 ท่านคิดว่าหมอช้างควรจะถ่ายทอดความรู้ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพนี้ให้กับลูกหลานหรือไม่อย่างไร

3.3 ท่านคิดว่าอาชีพหมอช้างที่ท่านรู้จักถือว่าเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนชาวกูยจังหวัดสุรินทร์หรือไม่อย่างไร

3.4 ท่านคิดว่าอาชีพหมอช้างจะได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นต่อไปหรือไม่ในอนาคต

3.5 ท่านคิดว่าการถ่ายทอดความรู้ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพนี้ของหมอช้างมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

3.6 ท่านคิดว่าการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยเพื่อไปประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ทั้งในต่างประเทศและต่างประเทศมีผลต่อการถ่ายทอดความรู้ของหมอช้างหรือไม่ อย่างไร

3.7 ท่านคิดว่าความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และความสามารถของสื่อมีผลต่อการถ่ายทอดความรู้ของหมอช้างอย่างไร

3.8 มีการใช้สื่อในการถ่ายทอดอัตลักษณ์ของหมอช้างหรือไม่อย่างไร

ภาคผนวก ข. ภาพเกี่ยวกับหมอช้าง

ภาพที่ 1 แสดงภาพศาลประกรรม
ศาลประกรรมประจำหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดสุรินทร์

ภาพที่ 2 แสดงภาพเชือกประกรรม และอุปกรณ์
เชือกประกรรม และอุปกรณ์ที่ใช้ในการคล้องช้างเก็บไว้ที่ศาลประกรรม

ภาพที่ 3 แสดงภาพหมอช้างกำลังทำพิธีเซ่นศาลประกรรม
การเซ่นศาลประกรรมประจำหมู่บ้านจะเซ่นในงานพิธีสำคัญ ๆ เช่น งานบวชนาคช้าง งานช้างที่
จังหวัดสุรินทร์จัดขึ้นในเดือนพฤศจิกายนของทุก ๆ ปี

ภาพที่ 4 แสดงภาพการทำพิธีเซ่นศาลประกรรม
เครื่องเซ่นประกอบไปด้วย หัวหมู ไก่ อาหารคาว หวานผลไม้ น้ำและสุรา

ภาพที่ 5 แสดงภานายหมีว ศาลางาม

นายหมีว ศาลางามมีตำแหน่งเป็นหมอช้างชาวกูยที่มีประสบการณ์ในการคล้องช้างป่า

ภาพที่ 6 แสดงภาพเครื่องแต่งกายของหมอช้างชาวกูย

เครื่องแต่งกายของหมอช้างชาวกูย ประกอบด้วย มีดหมอ กระโถน (สายคาดเอว) สายชนก (สร้อยคล้องคอ) แต่งตัวด้วยผ้าถุงหนึ่งผืน ผ้าสไบหนึ่งผืน เป็นต้น ถ้าเป็นหมอธรรมดาก็จะไม่ มีกระโถน (สายคาดเอว) สายชนก (สร้อยคล้องคอ) จะแต่งกายด้วยผ้าถุงผืนเดียวเท่านั้น

ภาพที่ 7 แสดงภาพขบวนแห่นาค

ขบวนแห่นาคมีผู้ร่วมขบวนเป็นจำนวนมาก การแต่งกายสวมเครื่องแต่งกายด้วยผ้าชิ้นไหมมัดหมี่ลายสวยงามมีอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นของตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ที่หาชมได้ยาก

ภาพที่ 8 แสดงภาพงานประเพณีบวชนาคของชาวกูย

งานประเพณีบวชนาคของชาวกูย จะจัดในวันขึ้น 13, 14 และ 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี ถือว่าเป็นงานประเพณีบวชนาคที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลกเพราะมีช้างร่วมขบวนแห่นับร้อยเชือก นาคจะต้องแต่งองค์ทรงเครื่องด้วยแพรพรรณผ้าไหมหลากสีสัน แต่งหน้าพร้อมกับสวมกระโจมหรือชฎาที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวกูย

ภาคผนวก ค. ข้อมูลเกี่ยวกับหมอช้าง

ข้อมูลเกี่ยวกับกูย : ชาติพันธุ์

ชาวกูย หรือ กูย เป็นชนกลุ่มใหญ่ที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ และบางส่วนของจังหวัดบุรีรัมย์ ที่คนไทยเรียกว่า “ส่วย”

ที่มาของคำ

กลุ่มชาติพันธุ์ “กูย” หรือ “กูย” มีหลักฐานปรากฏในกฎหมายอยุธยา ฉบับ พ.ศ.1974 ซึ่งตราขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (พ.ศ.1967-1991) มีข้อความตอนหนึ่งระบุว่า พ่อค้าต่างชาติที่เดินทางเข้ามาค้าขายยังกรุงศรีอยุธยา ประกอบด้วย ชาวอินเดีย มลายู ชาน (ไทยใหญ่) กูย แกว (ญวน) และชาติอื่นๆ

หลักฐานนี้เป็นหลักฐานชั้นต้น (Primary Source) ที่เก่าที่สุดปรากฏในราชสำนักสยามที่ใช้คำว่า “กูย” หลักฐานชั้นต้นที่กล่าวถึงลำดับต่อมาปรากฏในพงศาวดารเมืองตะแวก (ประเทศกัมพูชาในขณะนั้น) ได้กล่าวถึงพระเจ้าธรรมราชาผู้ครองนครธม (พ.ศ.1980-2017) ทรงขอความช่วยเหลือกองทัพจาก เจ้ากูย ที่ตั้งอยู่เมืองตบงขมม (Thbong Khmum) ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเขมร และอยู่ทางตอนใต้ของเมืองนครจำปาศักดิ์ ให้ส่งทหารไปช่วยพระองค์ปราบกบฏ เมื่อกองทัพทั้งสองปราบกบฏสำเร็จ ประมุขทั้งสองได้มีความสัมพันธ์กันด้วยไมตรีอันดียิ่ง ในช่วงที่ชาวกูยเข้ามาค้าขายกับกรุงศรีอยุธยานั้นอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20-21 ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวกูยเคยมีการปกครองเป็นอิสระอยู่ทางตอนเหนือของเขมรในเขต จังหวัดกัมปงธมติดกับดินแดนลาวตอนใต้ในปัจจุบัน

คำว่า “กูย” เป็นชื่อที่ชาวกูยเรียกตัวเองแปลว่า “คน” ตรงข้ามกับคนป่าหรือ “กูยกลวง” ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบถึงสถานภาพที่เจริญกว่าพวกป่าที่อยู่ในป่าเขาตนเอง ชาวกูยได้เล่าเป็นคำกล่าวขานให้เด็กๆ กลัวคนป่าที่ดุร้ายเรียกว่าจะมัด (ข่มมัด) จึงมีคำกล่าวกับเด็กๆ ที่ร้องไห้บ่อยๆ ว่า “อย่าร้องไห้เดี๋ยวข่มมัดจะมากินตับ” (ถนอยม บิจะมัดโจจาอมไต่ะ) ข่มมัดเป็นคำที่อาศัยอยู่แถบที่สูงบริเวณชายแดนลาวและเวียดนามใต้

กลุ่มใหญ่ของพวกข่าคือ ข่าระแด และข่าจะราย ซึ่งในปัจจุบันยังคงมีสภาพความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม สร้างที่อยู่อาศัยแบบง่ายๆ และมีวิธีการผลิตแบบล้าหลัง เช่น ปลูกพืชเลื่อนลอยเหมือนชาวเขาเผ่าต่างๆ ชาวเขมรเรียกกูยว่า “กูย” ซึ่งตรงกับเสียงที่ชาวกูยบางกลุ่มเรียกชื่อตัวเอง แปลว่า คนเช่นเดียวกัน ส่วนชาวตะวันตกเรียกว่า Kui หรือ Soai ตามชื่อที่พบในเอกสารหรือจากประสบการณ์ที่ได้เข้าไปศึกษาในกลุ่มชาติพันธุ์กูยตามดินแดนต่างๆ ใน เขมร ลาว และภาคอีสานของไทย

หมายเหตุ : ในการทำวิจัยเรื่องการสื่อสารเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของหมอช้างชาวกูยจังหวัดสุรินทร์ในครั้งนี้ ผู้ทำวิจัยขอใช้คำว่า “กูย” เท่านั้น

ต่อมาเมื่อไทยได้ขยายอำนาจทางการเมืองและการปกครองมายังภาคอีสาน ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเป็นต้นมาดินแดนเมืองสุรินทร์ ศรีสะเกษ และเมืองเดชอุดม ถูกเรียกว่า หัวเมืองเขมรป่าดง เพราะเป็นดินแดนที่อยู่ชายขอบ (periphery) ของอาณาจักรไทยในสมัยนั้น สภาพทั่วไปเต็มไปด้วยป่าทึบ ชายลกรรจ์แถบนี้ต้องเก็บของป่า เช่น ผลไม้ น้ำผึ้ง ชัน นอแรด ฯลฯ เป็นส่งส่งราชสำนักกรุงเทพฯ ประชาชนในแถบนี้จึงถูกเรียกว่า “ส่วย” และเนื่องจากพวกกูยเป็นกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ จึงถูกเรียกว่า “ส่วย” เรื่อยมา ความหมายอีกอย่างหนึ่งของคำว่า “ส่วย” ตามความรู้สึกของคนกลุ่มอื่น คือกลุ่มชนที่ยังไม่เจริญหรือมีคุณลักษณะต่างๆ (General Characteristics) ที่ด้อยกว่าชนกลุ่มอื่นๆ ในแง่ความรู้สึกทางวัฒนธรรม ส่วย จึงหมายถึง พวกที่มีวัฒนธรรมต่ำกว่าเพื่อนบ้าน คือ เขมรและลาว

เมื่อชาวตะวันตกเข้ามาศึกษาเรื่องชาติพันธุ์วรรณนาในอินโดจีน จึงเรียกกลุ่มชาติพันธุ์กูยว่าส่วยตามที่ทางราชการในอดีตเรียกกันไปด้วย เช่น ไชยเสนฟาเดน (Seidenfaden) ชาวเดนมาร์ก ซึ่งรัฐบาลไทยได้ว่าจ้างให้เป็นครูฝึกหัดตำรวจมณฑลอีสานในสมัยรัชกาลที่ 5 ประจำอยู่ที่อุบลราชธานี เขามีความสนใจกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในอีสานจึงเดินทางไปศึกษาชาวกูย ชาวกูไท (ผู้ไทย) ชาวโซ่ และอื่นๆ

สรุปคุณลักษณะของชาวกูยที่อาศัยอยู่ใกล้กับเขมรและลาว ว่ากูยยอมรับวัฒนธรรมของเขมรและลาว และนิยมพูดภาษานั้นๆ เขาเรียกพวกกูยที่ยอมรับในวัฒนธรรมเขมร (เช่น ภาษา) ว่าเขมรส่วย (Khmer-Soai) และเรียก ลาวส่วย (Lao-Soai) กับชาวกูยที่ยอมรับวัฒนธรรมภาษาลาวเป็นภาษาพูด ส่วนที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ด้านภาษาพูดและความเป็นกูยของตนเองเหมือนในอดีต ไชยเสนฟาเดนเรียกว่า กูย หรือ “กูย” (Kui) ตามชื่อเดิม ในที่นี้จึงเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ว่า กูยตามที่ปรากฏหลักฐานครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่อ้างมาข้างต้น

กลุ่มชาติพันธุ์กูย

กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษากูยแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยๆ ตามสำเนียงที่พูด หรือตามสภาพภูมิประเทศที่ตั้งถิ่นฐาน เช่น ชาวกูยที่อยู่ใกล้ภูเขาในเขตอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานีเรียกตนเองว่า ชาวบลู หรือ บรู ชาวกูยที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษเรียกตนเองว่า “เขอ” เป็นต้น กลุ่มกูยที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยแบ่งเป็นกลุ่มๆ ได้ดังนี้

1. กุยมะไฮ (Kui M'ai) อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มที่อยู่ใกล้ภูเข ภาษาญเรียกชื่อภูเข่ว่าบลู จึงเรียกตนเองว่า บลู หรือบลู อาศัยอยู่ในเขตอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างแม่น้ำโขงและดินแดนลาวตอนใต้

2. กุยมะลอ (Kui M'lo) อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี และศรีสะเกษ

3. กุยเยอ หรือโย (Kui Yer,Yo) อาศัยอยู่ในเขตอุบลราชธานี และศรีสะเกษ

4. กุยมะลัว หรือมะลัว (Kui M'loa) อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษ และสุรินทร์

5. กุยเจียง หรือกุยอะจิง (ส่วยซ้าง) อาศัยอยู่ในเขตอำเภอท่าตูม และอำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เรียกชื่อกลุ่มนี้ตามความชำนาญในการคล้องช้างนั่นเอง

ในเวลาต่อมาชาวญได้อพยพไปอยู่ในบริเวณที่ยังเป็นป่าดง หรือที่ว่างเปล่ายังไม่มีผู้จับจองทำกิน ในเขตจังหวัดใกล้เคียงอีกหลายจังหวัด เช่น บุรีรัมย์ นครราชสีมาและมหาสารคาม เป็นต้น

ในดินแดนเขมร คูโฟเซ่ (Duffose) ชาวฝรั่งเศสได้ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ญ และพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ.2477 เขาแบ่งชาวญออกเป็น 5 กลุ่มคือ กุยดำไร (Damrei) หรือกุยอะจิง กุยนลัว (N'lur) กุยกระฮอล (Kraol) กุยโอ (O) และกุยนะต๊ะ (N'tra)

ส่วนชาวญที่อาศัยอยู่ในดินแดนลาวตอนใต้แถบแขวงเมืองจำปาศักดิ์ อุดป้อ และแสนปาง ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีชื่อเรียกตามกลุ่มต่างๆ (ดังกล่าวข้างต้น) ในอดีตชาวญที่อาศัยอยู่ในแถบนี้มีการไปมาหาสู่กันระหว่างญที่อยู่ในดินแดนเขมร ดินแดนลาว และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เพราะในสมัยนั้นยังไม่มีพรมแดนทางการเมืองที่แน่นอน ชนกลุ่มต่างๆ จึงเคลื่อนย้ายไปมาอย่างอิสระเมื่อพระครูโพนเสม็ด (เจ้าหัวครูยอดแก้วโพนเสม็ด) อพยพหนีภัยการเมืองจากเวียงจันทน์พร้อมด้วยสานุศิษย์จำนวน 2,000 คนเศษ ในครั้งนั้นเจ้าหน่อกษัตริย์ (และพระมารดา) โอรสของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ได้เสด็จหนีภัยการเมืองมาด้วยพระครูโพนเสม็ดได้พาสานุศิษย์ลงไปถึงเมืองเขมร

พระเจ้าแผ่นดินเขมรทรงเรียกเก็บเงินช่วยเหลือจากชาวเวียงจันทน์คราวละ 2 ตำลึง พระครูโพนเสม็ดจึงอพยพกลับขึ้นไปอยู่ในเขตเมืองนครจำบากนาคบุรีศรี (นครจำปาศักดิ์) ขณะนั้นปกครองโดยนางเถา ซึ่งมีอำนาจปกครองเป็นอิสระอีกแคว้นหนึ่ง ด้วยความสามารถของพระครูโพนเสม็ด จึงได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำทั้งทางศาสนจักรและอาณาจักรต่อมาท่านได้อัญเชิญเจ้าหน่อกษัตริย์ขึ้นเป็นกษัตริย์ครองนครจำบากนาคบุรีศรีในปี พ.ศ.2256 ทรงพระนามว่า “เจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร” ชาวญที่ได้อยู่ได้อำนาจการปกครองของกษัตริย์เชื้อพระวงศ์เวียงจันทน์ถูกปราบปรามและถูกเกณฑ์แรงงานด้วย จึงได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงมายังฝั่งตะวันตกซึ่งยังเป็นดินแดน

ที่ไม่ขึ้นกับใครในขณะนั้น จึงได้ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วไปปะปนอยู่กับชุมชนกลุ่มต่างๆ ที่ตั้งถิ่นฐาน
อยู่ก่อนแล้ว

DRU

การอพยพเคลื่อนย้ายของชาวกูยเกิดขึ้นหลายครั้ง เมื่อเกิดอุทกภัยหรือภัยทางการเมืองขึ้นในดินแดนแถบนี้ ตำนาน (Myth) ที่เล่าสืบต่อกันมา ซึ่งมองสิเออร์ เลวี (M.Levy) นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศสได้บันทึกไว้พอสรุปได้ว่า ในอดีตดินแดนที่ชาวกูยตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนเหนือเมืองกัมปงธมได้เกิดแผ่นดินไหว จึงอพยพหนีภัยขึ้นไปทางเหนือและได้ตกอยู่ใต้อิทธิพลทางการเมืองของลาว สมัยเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร และสมัยต่อมา มา เช่น ถูกบังคับเกณฑ์แรงงานและให้ส่งส่วย จึงอพยพหนีเข้ามาอยู่ในแถบเทือกเขาดงเร็ก ทั้งในเขตที่เป็นดินแดนเขมร และในเขตที่เป็นภาคอีสานของไทยปัจจุบัน ท่านคิดว่าหมอซ้างมีวิธีการสื่อสารและทำการแสดงความสามารถของซ้างเป็นอย่างไร

ผลงานการค้นคว้าของไซเดนฟาเดน เรื่องชาวกูยในเขมรและสยาม (The Kui People of Cambodia and Siam) พิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ.2495 ได้กล่าวถึงการอพยพของชาวกูยจากตอนเหนือของอินเดียมาทางตะวันออก เข้าเขตพม่าและไทย เมื่อราว 1,200 ปี ก่อนคริสตกาลหรือประมาณ 3,000 ปีเศษมาแล้ว ตลอดระยะเวลาอันยาวนานนี้ชาวกูยได้เคลื่อนย้ายกระจายอยู่บริเวณตอนเหนือของเขมร ตอนใต้ของลาวและทางตอนล่างของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากแผนที่ ซึ่งเขียนโดยคณะผู้เชี่ยวชาญของกระทรวงกลาโหมของสหรัฐอเมริกา ได้รวบรวมไว้ในระหว่างสงครามเวียดนาม

หลักฐานฝ่ายไทยได้บันทึกไว้เกือบหนึ่งศตวรรษ คือเมื่อรัฐบาลกลางได้ส่งข้าหลวงและข้าราชการจากส่วนกลางมาปกครองดูแลดินแดนอีสาน ในสมัยรัชกาลที่ 5 เช่น หม่อมอมรวงศ์วิจิตร (พ.ศ.2443) พระยาประจักษ์จกรจักร (พ.ศ.2447) สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) ท่านเหล่านี้ได้เขียนเรื่องลาวสอดคล้องกันว่า กลุ่มชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในภาคอีสาน ได้แก่ กลุ่มที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร และมีชาวกูยเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด นักวิชาการปัจจุบัน เช่น ธวัช ปุณโณทก ได้ศึกษาวิเคราะห์ด้านวัฒนธรรมของชุมชนอีสานได้ (2537) สรุปว่า กลุ่มชาติพันธุ์กูยมีความเจริญและอยู่อย่างอิสระมาก่อนที่จะถูกอำนาจทางการเมืองของเขมรและไทยปกครอง ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น ผู้ไทย ไช่ แสก กะเลิง ย้อ โย้ย และอื่นๆ ได้อพยพจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเมื่อร้อยปีเศษ ภายหลังกบฏเจ้าอนุวงศ์ (พ.ศ.2369-2370) แล้ว โดยนโยบายทางการเมืองการปกครองของรัฐบาลไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

หม่อมอมรวงศ์วิจิตร ผู้เขียนพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน (ประชุมพงศาวดารภาคที่ 4) เมื่อครั้งรับราชการในมณฑลอีสาน (พ.ศ.2436-2451) เรียกชนที่อาศัยอยู่ในเขตสุรินทร์ และ ขุขันธ์ (ศรีสะเกษ) ว่า “เขมรส่วยป่าดง” และได้ลำดับความมาตั้งแต่ รัชกาลสมเด็จพระที่นั่งสุริยamarinทร์ (พระเจ้าเอกทัศ) กษัตริย์องค์สุดท้ายที่ครองกรุงศรีอยุธยาว่า พระยาช้างเผือกได้แตกโรงหนีเข้าป่ามาทางเขตด้านเมืองพิมายด้านตะวันออก ซึ่งเป็นชุมชนชาวกูยอาศัยอยู่ที่บ้านกุดหวาย

บ้านเมืองที่ บ้านโคกอ้อจะปึง และบ้านลำควน มีหัวหน้าปกครองคือ เชียงสี เชียงปุม เชียงมะ และ เชียงขันตามลำดับ หัวหน้าหมู่บ้านกุยเหล่านี้มีการไปมาหาสู่กันฉันพี่น้องอยู่เสมอ แม้จะอยู่ห่างไกล กัน แต่ชาวกุยมีความชำนาญในการล่าสัตว์ คล่องซ้าง จึงเดินป่าอยู่บ่อยๆ หัวหน้าหมู่บ้านดังกล่าวได้นำทหารที่ติดตามพระยาซ้างเผือกจากกรุงศรีอยุธยา เดินทางเรื่อยไปจนเข้าเขตเมืองนครจำปาศักดิ์ และจับพระยาซ้างเผือกได้ทางทิศตะวันตกของเมืองจำปาศักดิ์หัวหน้าชาวกุยเหล่านี้ ได้อำสาณำพระยาซ้างเผือกไปถวายพระเจ้าเอกทัศ ณ กรุงศรีอยุธยา พร้อมทั้งเครื่องราชบรรณาการคือ ใต้และหว่าย อย่างละ 3 มัด เนื้อทรายอย่างละ 4 ตัว เต่าและตะกวดอย่างละ 5 ตัว

เครื่องราชบรรณาการที่เป็นของป่าเหล่านี้ ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของความซื่อสัตย์จากชาวกุยที่ได้จากท้องถิ่น จึงได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “หลวง” ทั้ง 5 คน และโปรดฯ ให้ยกบ้านเป็นเมือง แล้วเลื่อนบรรดาศักดิ์จากหลวงเป็น “พระ” ในเวลาต่อมาคือ เมืองสุรินทร์ สังฆะ (สังขะ) ขุขันธ์ และรัตนบุรี

เมืองทั้งสี่นี้นับเป็นเมืองที่ตั้งครั้งแรกที่อยู่ชายแดนด้านตะวันออก และอยู่ได้บังคับบัญชาของเมืองพิมายในสมัยกรุงศรีอยุธยา ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี ขึ้นอยู่กับเมืองนครราชสีมา และสมัยรัชกาลที่หนึ่ง ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2349 มาจนกระทั่งปัจจุบัน

ในช่วงเวลาอันยาวนานของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมชาวกุยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรม เช่น ภาษา จากลาว เขมร และวัฒนธรรมไทยตามลำดับ ซึ่งเป็นผลจากการขยายอำนาจทางการเมืองในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ทำให้ชาวกุยได้รับการผสมกลมกลืนทั้งด้านชาติพันธุ์และด้าน วัฒนธรรมกับกลุ่มอื่นที่อยู่ใกล้เคียง และในที่สุดได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมไทยซึ่งรัฐบาลได้จัดตั้งขึ้น เช่น การศึกษาเล่าเรียน การสื่อสาร และการคมนาคมที่สะดวกรวดเร็วในปัจจุบัน (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 1, 2542: 94-97)

ความเป็นมาของกำลวงพืดหรือหมอซ้างใหญ่

กำลวงพืด ภาษาส่วยออกเสียงว่า “กำลวงปืด” เป็นหัวหน้าขบวนการวานคล่องซ้าง ประหนึ่งกับเป็นผู้นำในการคล่องซ้างแต่ละครั้ง ซึ่งจะมีลูกน้องจำนวนมาก เรียกว่า หมอสะดำ, หมอสะเดียง, หมอจา, มะซ้าง หมอสะดำและหมอสะเดียง เป็นผู้ผ่านการคล่องซ้างมาแล้วหลายครั้ง เลื่อนตำแหน่งตามลำดับมาตั้งแต่มะซ้างเป็นคนช่วยงานหรือรับใช้ควาญซ้างอื่นๆ ภายหลังได้เลื่อนมาเป็น หมอจา (ควาญซ้างใหม่) เมื่อประสบการณ์เพิ่มขึ้นก็ได้เลื่อนเป็นหมอสะเดียงหมอสะดำตามลำดับ

ส่วนกำลวงพี๊ด หรือเรียกว่าครุบาใหญ่ นอกจากจะมีประสบการณ์ดังกล่าวจนได้เป็นหมอช้างแล้ว ยังต้องมีความชำนาญอื่นๆ เกี่ยวกับการคล้องช้างอีกมากเช่น เรียนรู้คาถาอาคมที่ป้องกันผีป่าขณะที่ดินป่า และรู้พิธีกรรมต่างๆ ในการไหว้ผีปะกำและขั้นตอนในการจัดขบวนการล่าช้าง จึงจะได้ยอมรับว่าเป็นกำลวงพี๊ดได้ ในหมู่บ้านหนึ่งอาจจะมีกำลวงพี๊ด 1 หรือ 2 คน หรือบางหมู่บ้านก็ไม่มีเลย กำลวงพี๊ดนั้นจะต้องปลุกศาลผีปะกำ หรือศาลปะกำไว้ที่บริเวณบ้าน (เป็นเรือนโรงที่วางเชือกหนัง และเครื่องอุปกรณ์สำหรับคล้องช้าง ซึ่งเรียกกันว่าเชือกปะกำ)

หน้าที่ของกำลวงพี๊ดหรือหมอช้างใหญ่

ในการออกคล้องช้างแต่ละครั้ง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นฤดูแล้งหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วเป็นส่วนใหญ่ กำลวงพี๊ดจะประกาศแก่บวรา ได้แก่ หมอสะดำ หมอสะเดียง หมอจา กำหนดวันเดินทาง ซึ่งเมื่อได้จำนวนผู้คนพร้อมกับช้างต่อจำนวนพอเพียงแล้ว (หมอสะดำ หมอสะเดียง ส่วนใหญ่จะมีช้างต่อของตนเอง) กำลวงพี๊ดจะต้องทำหน้าที่หลายประการดังนี้

1. เช่นผีปะกำ กระทำที่ศาลผีปะกำซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านของกำลวงพี๊ดนั่นเอง ผู้ที่จะเดินทางทั้งหมดต้องมาร่วมพิธีพร้อมกัน และมีเครื่องเช่นผีปะกำจำนวนหนึ่ง
2. พิธีปะสะ แปลตามตัวว่า ทำให้สะอาดปราศจากมลทิน พิธีนี้จะทำกันนอกหมู่บ้าน หลังจากไหว้ผีปะกำแล้วประมาณ 3 วัน คณะคล้องช้างจะเตรียมข้าวของและเครื่องใช้ทั้งหมดไปรวมกันที่ป่าละเมาะนอกหมู่บ้านตามที่กำลวงพี๊ดกำหนดไว้ เรียกว่า จัดกำลวง แปลว่าที่นัดพบ คณะที่อยู่บริเวณนี้ทุกคนต้องใช้ภาษาผีปะกำสื่อสารกัน พิธีปะสะนี้เชื่อกันว่าทำพิธีเปลี่ยนสภาพจากกูย (คน) มาเป็นหมานูด (ภาษาผีปะกำแปลว่า คนดี) เพราะเชื่อว่าผีปะกำจะคุ้มครองและให้โชคชัยแก่หมานูดเท่านั้น
3. พิธีปะชิมอ ทำต่อเนื่องจากพิธีปะสะ คือการแต่งตั้งเลื่อนตำแหน่งหมอช้างนั้นคือครั้งก่อนเคยเป็นหมอจากรั้งต่อมาอาจจะเลื่อนเป็นหมอสะเดียง หรือมะช้างได้เลื่อนเป็นหมอจา การเป็นหมอจานั้นมีสิทธิ์ที่จะนั่งคอช้างต่อได้ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ห้ามติดต่อกับบุคคลทางบ้านไม่ว่ากรณีใดๆ
4. พิธีปะซิแยะกัก คือพิธีการประกาศว่าหมอช้างแต่ละคนใครอยู่ตำแหน่งใด เช่น ใครเป็นหมอสะดำ ใครเป็นหมอสะเดียงที่จะต้องมียวราคือหมอจาหรือมะช้างเป็นต้น นอกจากนี้ยังแบ่งเป็นหมวดเป็นหมู่ว่า สะดำหรือสะเดียง กลุ่มสะดำ และกลุ่มสะเดียงรวมกันเป็นพวกหนึ่งเรียกว่า กำลวง หลายๆกำลวงจะขึ้นตรงต่อกำลวงพี๊ด
5. พิธีเลียชะเนีย คือพิธีสังลา หลังจากนั้นก็ถือว่าเสร็จพิธีเดินทางเข้าป่าล่าช้างโดยการเป่าสะแนงเกล (เขาควาย) เป็นสัญญาณ (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 1, 2542 : 233-234)

หมอช้างชาวญกับการค้าช้าง

คนเลี้ยงช้างหรือคนขี่คอช้าง เรามักจะเรียกว่า ควาญช้าง ถ้ามีความรู้เรื่องช้างด้วยก็เข้าใจว่าเป็น หมอช้าง ในหมู่ชาวส่วย ญอะจิง (ส่วยช้าง) หมอช้างญอะจิงหรือหมอช้างญฝิปะกำ คือ ผู้ที่มีความสามารถและชำนาญในการจับช้างป่า และถือการจับช้างป่าเป็นอาชีพ เป็นวิถีชีวิตจะต้องศึกษาและฝึกปรือการจับช้างเป็นเนืองนิตย์ มีตำแหน่งและมีการเลื่อนชั้นโดยได้รับการยอมรับว่า มีความรู้ความสามารถในการคล้องช้าง และจับช้างป่า และไม่เกี่ยวกับหลักอาวุโสแต่อย่างใด แต่ชีวิตในหมู่บ้าน ลูกหลานเด็กเล็กของชาวส่วยญอะจิงล้วนแต่คลุกคลีกับช้างบ้าน คุณเลียงช้าง นังคองช้าง นำช้างไปกินหญ้า กินน้ำ อาบน้ำ หยอดล้อเล่น ด้วยเป็นสัตว์เลี้ยงที่ใกล้ชิด พวกเขาจึงเป็นควาญช้าง (ควาญเป็นภาษาเขมร แปลว่า เลี้ยง) หรือคนเลี้ยงช้างไปโดยอัตโนมัติ

อย่างไรก็ดีในการไปจับที่ถ้ำ (คล้องช้างป่า) ชาวส่วยญอะจิงถือเป็นเรื่องสำคัญ เพราะต้องเสี่ยงต่อชีวิตและความตาย จึงต้องมีระเบียบวินัยเป็นอย่างยิ่ง พิธีกรรมและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นเครื่องแสดงถึงความมีระเบียบวินัย ที่จะช่วยให้ชีวิตปลอดภัยแม้จะต้องเสี่ยงกับความตาย คณะบุคคลที่จะไปจับที่ถ้ำ (คล้องช้างป่า) จึงต้องมีความสามารถ ไม่มีการสืบทอดตำแหน่งกันทางสายโลหิตหรือเครือญาติ แต่จะต้องพิสูจน์ตนเองให้ประจักษ์ในความชำนาญความสามารถและความรู้ในศิลปวิทยาการเรื่องการจับช้างป่า

หมอช้างญอะจิง มีการจัดตำแหน่งและลำดับชั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำลวงพืด (พืด ภาษาฝิปะกำแปลว่า ใหญ่) หรือครูบาใหญ่ ถ้าอาวุโสมากก็มักเรียก กำลวงพืดเฒ่าเป็นหมอช้างชั้นสูงสุด ได้รับการยกย่องและทำพิธีกรรมแต่งตั้ง (พิธีกรรมปะจัญญ) เป็นตัวแทนของฝิปะกำ และหัวหน้าของส่วยญอะจิง เป็นผู้มีความสามารถจับช้างป่า หรือคล้องช้างป่าที่เรียกว่า โพนหรือแทรกโพน คือคล้องช้างป่ากลางแปลงขนาด 3-6 ศึก นับรวมกันได้ตั้งแต่ 40 ตัว (ช้างป่าในลักษณะนาม ตัว ช้างบ้านในลักษณะนาม เชือก) ขึ้นไปหรือถ้าคล้องได้งาเอก (เท้าะด้าพลัวเอ็ก) คือช้างป่างาเดี่ยวช้างงา ก็ถือว่ามีความหมายเท่ากับช้าง 40 ตัว กำลวงจะได้เลื่อนตำแหน่งเป็นกำลวงพืด หรือหมอสะด้าเลื่อนเป็นกำลวงได้เหมือนกัน มีสิทธิ์นำบริวารของตนแยกออกเป็นขบวนจับที่ถ้ำอีกขบวนหนึ่งได้

โดยไม่ต้องขึ้นกับกำลวงพืดคนเดิม กำลวงพืดเป็นอาจารย์ผู้รอบรู้ในศิลปวิทยาการเกี่ยวกับเรื่องช้างมากมาย อาทิเช่น รู้ลักษณะช้าง ธรรมชาติและการฝึกหัดควบคุมช้าง กำลวงพืดต้องรู้พิธีกรรมต่างๆ ของฝิปะกำ สวดเวทมนต์คาถาและรู้ภาษาฝิปะกำอย่างเชี่ยวชาญและแม่นยำเป็นประธานใหญ่และผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรมจับที่ถ้ำ และพิธีกรรมเช่นสรวงฝิปะกำอันเป็นพิธีกรรมที่สำคัญที่สุดของส่วยญอะจิง ซึ่งหมอช้างลำดับอื่นทำแทนไม่ได้ กำลวงพืดต้องรู้จักยา

สมุนไพรเป็นอย่างดี รู้ว่าชนิดใดเป็นยา ชนิดใดเป็นพิษ ชนิดใดรับประทานได้ เป็นต้น มีความชำนาญในการท่องเที่ยวป่าดงดิบอันเป็นแหล่งห้วยน้ำดิบ (แหล่งช้างป่า) หลายๆ แห่ง

กำลังพลเป็นหัวหน้าสูงสุด มีอำนาจปกครองหมอช้าง มะช้างทุกหมู่ทุกกอง ในขบวน (กองการวาน) ช้างต่อที่ไปกูปทะวะด้า (คล้องช้างป่า) เป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในการออกคำสั่งและตัดสินใจ เช่นให้ลดจำนวนอาหารให้น้อยลง มิให้อยู่ในป่าอีกต่อไป สั่งให้คณะเดินทางกลับ เป็นต้น เป็นคนกลางติดต่อระหว่างผีปะกำกับทะวะด้า (ช้างป่า) และลูกน้องบริวารของตน

กำลังพลสามารถเกี่ยวหมากพลูและเปลือกไม้หาค สิบบุหรี่ยาเส้นมวนด้วยใบตอง ไม้มะค่าได้ตลอดเวลา

ขั้นที่ 2 กำลังพล หรือ กำลังพลแกลด (แกลด ภาษาผีปะกำแปลว่า เล็ก) หรือครุบา เป็นหมอช้างลำดับรองจากกำลังพล ผู้ที่จะขึ้นถึงตำแหน่งกำลังพลมีความสามารถจับช้างป่าหรือคล้องช้างป่าที่เรียกว่าโพนหรือแทรกโพน หรือคล้องช้างป่ากลางแปลงนับรวมกันได้ตั้งแต่ 15 ตัวขึ้นไป ต้องเป็นช้างขนาดประมาณ 3-6 สอก หรือคล้องได้ช้างงาเอก ซึ่งมีความหมายเท่ากับจับช้างได้ 40 ตัว หรือช้างพินาย (พินายก์) คือช้างงาเดียวช้างซ้าย (ช้างงาเอกและช้างพินาย เรียกว่า ช้างทอก) หรือช้างขนายหรือช้างสิดอ (ช้างขนาย คือช้างตัวเมียที่มีขนาย ช้างสิดอ คือช้างตัวผู้ที่ไม่มิงาหรือมีแต่ขนาย คืองาสั้นๆ สีขาวจัด ฟันไพรปากออกมาประมาณไม่ถึงตีบข้าง กว่าคืบเล็กน้อยบ้าง ไม่เหมือนงาช้างพลาย ที่มีสีเหลืองเข้มและยาว) ซึ่งมีความหมายเท่ากับจับช้างป่าได้ 15 ตัว

กำลังพลมีหน้าที่ช่วยกำลังพลในการปกครองหมอช้าง มะช้าง ช้างต่อ และปฏิบัติงานแทนกำลังพลเมื่อกำลังพลไม่สามารถปฏิบัติงานได้ (ขณะอยู่กูปทะวะด้า) หรือเมื่อกำลังพลมอบหมายงาน

กำลังพลให้สวมเสื้อและสิบบุหรี่ยาเส้นมวนด้วยใบตองไม้มะค่าได้ เกี่ยวหมากพลู และเปลือกไม้หาคได้ตลอดเวลา

ขั้นที่ 3 หมอสะด้า หรือ สะด้า (สะด้า ภาษาเขมรแปลว่า ขวามือ) เป็นหมอช้างลำดับรองจากกำลังพล ผู้ที่จะเป็นหมอสะด้า มีความสามารถจับช้างป่าหรือคล้องช้างป่าที่เรียกว่า โพน หรือแทรกโพน คือคล้องช้างป่ากลางแปลง นับรวมได้ตั้งแต่ 9 ตัวขึ้นไป และต้องเป็นช้างที่มีขนาดประมาณ 3-6 สอก หรือคล้องได้ช้างอุทามหรือทาม (ช้างบ้านที่หนีไปอยู่ในป่า) ซึ่งมีความหมายเท่ากับจับช้างป่าได้ 15 ตัว

หมอสะด้ามี่มีหน้าที่ช่วยกำลังพลในการปกครองหมอช้าง มะช้าง ช้างต่อ และปฏิบัติงานแทนกำลังพลเมื่อกำลังพลไม่สามารถปฏิบัติงานได้ (ขณะอยู่กูปทะวะด้า) หรือเมื่อกำลังพลหรือกำลังพลมอบหมายงาน

หมอสวด สวมเสื้อและสูบบุหรี่ฯเส้นมวนด้วยใบตองไม้มะค่าได้ สามารถเกี่ยวหมากพลู และเปลือกไม้หาคได้ตลอดเวลา

ขั้นที่ 4 หมอสะเดียง หรือ สะเดียง เป็นหมอช่างลำดับรองจากหมอสวดฯ ได้พิสูจน์ตนเองด้วยความสามารถจับช้างป่าหรือคล้องช้างป่าที่เรียกว่าโพนหรือแทรกโพน คือคล้องช้างป่ากลางแปลงนับรวมกันได้ตั้งแต่ 5 ตัวขึ้นไป ต้องเป็นช้างขนาด 3-6 สอก

หมอสวดฯ มีหน้าที่ช่วยหมอสวดฯ ในการปกครองหมอช่าง มะช่าง ช้างต่อ และปฏิบัติงานแทนหมอสวดฯ เมื่อหมอสวดฯ ไม่สามารถปฏิบัติงานได้ (ขณะอยู่ภูบ่ท่เวด้า) หรือเมื่อกำลังปวด กำลังง่วงและหมอสวดฯ มอบหมายงาน

หมอสวดฯ ให้สวมเสื้อ และสูบบุหรี่มวนด้วยใบตองกล้วยได้ เกี่ยวหมากพลู และเปลือกไม้หาคได้ตลอดเวลา

ขั้นที่ 5 หมอจา หรือจา หรือ จ่า เป็นหมอช่างใหม่มีความสามารถคล้องช้างได้ไม่ถึง 5 ตัว เพิ่งผ่านพิธีกรรมประชิหรือประชิมอ (พิธีกรรมแต่งตั้งหมอช่างใหม่) บางคนไม่เคยไปคล้องช้างเลย ก็สามารถเป็นหมอจาได้ด้วยการผ่านพิธีกรรมประชิ เช่น สะด้าปี อินทร์ทอง ก่อนจะไปภูบ่ท่เวด้าครั้งแรก ก็ได้รับการประชิให้เป็นหมอจาทันที เพื่อจะได้มีสิทธิ์นั่งบนคอช้างต่อได้ มีหน้าที่ดูแลช้างต่อคู่กับมะช่าง

หมอจาจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของกำลังง่วง กำลังง่วง หมอสวดฯ หรือหมอสวดฯ ที่ตนสังกัดอยู่ จะต้องคอยรับใช้กำลังง่วง คอยต้มน้ำร้อนให้ทุกเช้าทุกเย็น คอยจุดบุหรี่ให้เมื่อกำลังง่วงต้องการจะสูบบุหรี่

หมอจาให้ถุงได้แต่ผ้าเตี่ยว มีผ้าคาดเอว สวมเสื้อและสูบบุหรี่ฯเส้นไม้ได้ แต่เกี่ยวหมากพลูและเปลือกไม้หาคได้ตลอดเวลา

ขั้นที่ 6 มะช่าง หรือ มะ (มะ ภาษาฝิปะกำ แปลว่า ผู้รับใช้) เป็นหมอช่างลำดับต่ำสุดในคณะที่ออกไปภูบ่ท่เวด้าอาจเคยไปหรือไม่เคยไปภูบ่ท่เวด้าเลยก็ได้ มีร่างกายแข็งแรงขึ้นลงหลังช้างได้อย่างคล่องแคล่ว หลบหลีกช้างป่าที่จะเข้ามาทำอันตรายได้ในเวลาคับขัน มีความรู้เรื่องการคล้องช้างป่าและการฝึกช้างป่าให้เป็นช้างบ้านเป็นอย่างดี จะไม่มีสิทธิ์นั่งบนคอช้างต่อ มีหน้าที่นั่งอยู่ท้ายช้างคอยช่วยเหลือหมอช่างในการกระตุ่นช้างต่อไล่ให้ทันช้างป่า ส่งไม้คันทามซึ่งปลายติดบ่วงบาศขึ้นให้หมอช่างเพื่อหมอช่างจะได้ใช้บ่วงบาศคล้องช้างป่าและหากช้างป่าถูกคล้องแล้ว ก็หยิบปลายเชือกปะกำ (ปลายข้างหนึ่งติดกับบ่วงบาศ) อีกข้างหนึ่ง (ปลายเชือกปะกำข้างนี้จะผูกติดกับเชือกยาวประมาณ 3-5 เมตร เรียกว่า อะโนด ซึ่งมะช่างผูกติดรอบสะเอวของตน) กระโดดลงจากช้างต่อ วิ่งเอาเชือกปะกำไปผูกติดแน่นกับต้นไม้ขนาดใหญ่และแข็งแรงที่อยู่ใกล้ ๆ นั้น

นอกจากนี้มะจะคอยช่วยเหลือหมอช้างทุก ๆ อย่างที่ไม่ผิดกฎฝึปะกำ ดูแลรับใช้ช้างต่อ และปรนนิบัติรับใช้หมอช้างขณะอยู่กินและพักผ่อนที่จู้ดกำลวง

มะช้างให้หนังได้แต่นุ่งผ้าเตี่ยว มีผ้าคาดเอว สวมเสื้อและสบูยาเส้นไม่ได้ แต่เลียหมากรุก และเปลือกไม้หาคได้ตลอดเวลา

การจัดขบวนกูบเท้าดำ (การรวานคล้องช้างป่า)

ในการเตรียมการไปกูบเท้าดำ (คล้องช้างป่า) ขบวนกูบเท้าดำขบวนหนึ่ง จะมีหลวงกำพืดคนหนึ่งเป็นหัวหน้าสูงสุดเป็นหัวหน้าขบวนหรือหัวหน้ากองช้างต่อ ส่วนตำแหน่งรองลงไป คือ กำลวง หมอสะดำ หมอสะเคียง และหมอจา เป็นตำแหน่งที่มีได้หลายคน ไม่จำกัดจำนวน ตำแหน่งหมอช้างก็สับเปลี่ยนอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น หมอสะดำ หมอสะเคียง ที่ได้รับแยะกัก (มอบต้นไม้ให้-ภาษาฝึปะกำ) จากกำลวงพืด มีสิทธิ์หาบริวารได้ คือเป็นต้นไม้ต้นหนึ่ง ย่อมต้องมีกิ่งก้านสาขาเรียกว่าหมอสะดำแยะกัก หมอสะเคียงแยะกัก ส่วน หมอสะดำ หมอสะเคียงที่ไม่ได้แยะกักจะถูกลดชั้นเป็นลูกน้องของกำลวงพืด กำลวง หรือสะดำแยะกัก สะเคียงแยะกัก

การแบ่งหมู่ในขบวนกูบเท้าดำ

สะดำแยะกัก หรือสะเคียงแยะกักคนหนึ่ง มีช้างต่อเป็นบริวารได้ 3-4 เชือก จึงมีหมอช้างมะช้าง 6-8 คน และอาจจะเพิ่มช้างต่อได้ 1 เชือก รวมแล้วมีบริวารช้างต่อ 5 เชือก มีหมอช้างมะช้างได้ 10 คน ถือได้ว่าเป็น 1 หมู่ คือ 1 แยะกัก (อาจปรับเปลี่ยนได้)

กำลวงพืดหรือครูบาใหญ่ มีบริวารในความรับผิดชอบ 3-4 กำลวง นับช้างต่อได้ 64 เชือก อาจเพิ่มช้างต่อของตนเองได้อีก 10-15 เชือก รวมเป็น 70-80 เชือก มีหมอช้างมะช้าง 140-160 คน ถือได้ว่าเป็น 1 ขบวน (1 กองการรวานคล้องช้างป่า) แต่ก็อาจปรับเปลี่ยนได้

การปรับเปลี่ยนหมายถึงการลดขนาดของหมู่ ของกอง และของขบวนลงได้ เช่น 1 กองช้างต่อ อาจจัดเป็นขบวน (การรวานช้างต่อ) หนึ่ง มีช้างต่อ 20-30 เชือก หมอช้างมะช้าง 40-60 คน มีกำลวงพืดเป็นหัวหน้า

การเลื่อนตำแหน่งของหมอช้าง

ขณะอยู่ระหว่างการกูบเท้าดำ หมอช้าง มะช้างและช้างต่อจะพักอยู่ที่จู้ดกำลวง (ค่ายพักในป่าใกล้แหล่งช้างป่า) เมื่อกลับจากการกูบเท้าดำ (คล้องช้างป่า) ถึงจู้ดกำลวง ทุกๆ 3 วัน กำลวงพืดจะนัดชุมนุมเพื่อทำพิธีเข้าปะปะกำช้างป่า (เท้าดำ) ที่คล้องได้ เพื่อให้เป็นช้างบ้าน (อะจิง)

เรียกว่า พิธีจารีตมอ ขณะเดียวกันก็มีพิธีกรรมประชันเพื่อเลื่อนตำแหน่งหมอช้างด้วย โดยอาศัยจำนวนช้างป่า (เทวะดำ) ที่คล้องได้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาดังกล่าวแล้ว หมอช้างแต่ละคนที่คล้องช้างป่าได้ จะต้องนำเข้หรือกิ่งก่าอย่างใดอย่างหนึ่งเท่ากับจำนวนช้างป่าที่ตนเองคล้องได้มาเข้าพิธีแทนการนำช้างป่าที่คล้องได้มาเข้าพิธี เนื่องจากช้างป่ายังไม่เชื่อง

เมื่อทุกคนมาพร้อมกันแล้ว กำลังพลประธานในพิธีก็ดำเนินการประกอบพิธี โดยจุดธูปเทียนวางบนถาดที่มีกรวยดอกไม้ 5 กรวย แล้วตั้งจิตอธิษฐานบอกกล่าวผีปะกำ เจ้าป่า เจ้าเข ด้วยภาษาผีปะกำมีใจความดังนี้

“โอม ขุนเขากนิคะชะ คุณเจ้าผีปะกำ เบื้องล่าง เบื้องบน และตลอดทั้งโอมนิมาดี และตะวัตติ ข้าน้อยได้เพื่อนฝูงบริวารคือ เทวะดำ (ช้างป่า) และบัดนี้ข้าน้อย (หมอช้าง) ได้เทวะดำมาแล้วขอกราบคารวะให้เทวะดำได้เป็น อะจึง (ช้างบ้าน) และหมอช้างที่คล้องได้เป็นเพื่อนฝูง (เจ้าของ) ต่อไป”

หลังจากเสร็จพิธี กำลังพลจะประกาศเลื่อนตำแหน่งหมอช้างที่คล้องเทวะดำ (ช้างป่า) ได้ (หมอช้างที่คล้องเทวะดำไม่ได้ห้ามเข้าพิธีเด็ดขาด) เมื่อนับช้างป่าที่คล้องได้จำนวนเข้าเกณฑ์ กำลังพลก็ประกาศเลื่อนตำแหน่งคือ มะช้างเป็นหมอจา หมอจาเป็นหมอสะเคียง หมอสะเคียงเป็นหมอสะดำ หมอสะดำเป็นกำลัง กำลังเป็นกำลังพล หรือหมอสะดำเป็นกำลังพล แล้วแต่กรณี

ผู้เข้าร่วมพิธีจารีตมอ และพิธีกรรมประชัน ต้องเป็นผู้ที่คล้องช้างป่าได้ ผู้ที่คล้องไม่ได้ก็เข้าร่วมไม่ได้ ภายหลังเมื่อคล้องได้ก็เข้าร่วมได้ และเมื่อนับจำนวนช้างที่คล้องได้เข้าเกณฑ์ที่จะเลื่อนตำแหน่งได้ กำลังพลก็จะประกาศในที่ชุมนุมทุกครั้งไป (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 14, 2542: 4999-5003)

บ้านตากกลางหมู่บ้านเลี้ยงช้าง

บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอดำรงวิทยารุจิรา จังหวัดสุรินทร์ เป็นหมู่บ้านที่ชาวบ้านมีอาชีพคล้องช้างป่ามาฝึกเป็นช้างงาน โดยเฉพาะช้างลากซุง ในสมัยอดีตชาวบ้านตากกลางประกอบอาชีพคล้องช้างป่ามาฝึกหัดจนเชื่องใช้งานได้และขายให้พ่อค้าที่ทำไม้ซุงในภาคเหนือ ช้างงานเหล่านี้ส่วนใหญ่ซื้อไปจากบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ เกือบทั้งสิ้น หรือนำช้างไปรับจ้างลากซุงในภาคเหนือชาวบ้านตากกลางเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กูย หรือชาวไทยทั่วไปเรียกว่า “ชาวส่วย” ซึ่งเป็นกลุ่มในเขตจังหวัดสุรินทร์สมัยอดีต (ปัจจุบันชาวกูยจำนวนมากยอมรับวัฒนธรรมเขมรและวัฒนธรรมไทย จึงพูดภาษากูยได้จำนวนน้อยลง โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่ได้รับหนังสือจากโรงเรียน) ที่ตั้ง บ้านตากกลาง ตั้งอยู่ห่างจากเทศบาลเมืองสุรินทร์ 55 กิโลเมตร ไปตามถนนหมายเลข 214 แยกบ้านหนองดาด (หลักกิโลเมตรที่ 35) ซ้ายมือเข้าไปอีก 20 กิโลเมตร

ชาวภูมบ้านตากกลางกับการเลี้ยงช้าง

ชาวบ้านตากกลางมีอาชีพคล้องช้างป่า และเลี้ยงช้างเป็นอาชีพมาตั้งแต่สมัยอดีต (ประกอบอาชีพกสิกรรมจำนวนน้อย) ชาวภูมที่มีอาชีพเลี้ยงช้าง คล้องช้างป่านี้ เรียกว่า “ภูมเปราะ” หรือ “ภูมอะจิง” ภาษาเขมรเรียกว่า “ภูมดำเรย” (ชาวภูมที่มีอาชีพกสิกรรม เรียกว่า “ภูมมลอ” หรือ “ภูมลัวร์” ภาษาเขมรเรียกว่า “ภูมแสร”) ฉะนั้นชาวภูมบ้านตากกลางจึงใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับการคล้องช้าง ฝึกช้าง เลี้ยงช้าง ในรอบปีหนึ่ง ๆ ด้วยอาชีพดังกล่าวชาวบ้านตากกลางสามารถดำรงชีพได้อย่างเป็นสุข

ครั้นต่อมาชายแดนประเทศเขมรเกิดสงครามภายในกันเสมอมา เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การคล้องช้างต้องหยุดชะงักประกอบกับรัฐบาลไทยมีนโยบายปิดป่า โดยเฉพาะป่าไม้สักในภาคเหนือถูกกำหนดเป็นไม้หวงห้าม ชาวภูมบ้านตากกลางที่มีอาชีพเลี้ยงช้างเดินทางไปรับจ้างลากซุงภาคเหนือ จึงขาดรายได้ประกอบกับป่าริมฝั่งน้ำมูล อำเภอกำแพงแสน ซึ่งเป็นป่าสาธารณะใช้เป็นที่ปล่อยช้างของชาวบ้านตากกลาง ๔ คนายทูนบุญกรูกครอบครอง ผู้เลี้ยงช้างจึงต้องพาช้างเร่ร่อนรับจ้างทั่วไปในภาคกลาง และภาคอื่นๆ และให้ความใส่ใจที่จะเลี้ยงช้างน้อยลง แม้ว่าทางราชการจังหวัดสุรินทร์ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พยายามที่จะอนุรักษ์อาชีพเลี้ยงช้างไว้ โดยการจัดงานช้างประจำปี เพื่อให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของช้าง และคนเลี้ยงช้าง แต่กระนั้นก็ตามชาวบ้านตากกลางยังต้องมีความลำบากยากแค้นในการเลี้ยงช้างอยู่มากในปัจจุบันนี้ และการเลี้ยงช้างในบ้านตากกลางก็ลดจำนวนลงไปมาก

ศูนย์การศึกษา

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และจังหวัดสุรินทร์ได้มีการฟื้นฟูให้การเลี้ยงช้างยังดำรงอยู่ต่อไป โดยพยายามหาวิธีที่จะให้ช้างบ้านตากกลางอยู่กับหมู่บ้านตลอดปี จึงได้จัดตั้งศูนย์การศึกษาเปิดใช้เป็นทางการในปี พ.ศ. 2538 ดังนี้ ที่ตั้งของศูนย์ศึกษาดังอยู่ด้านตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน ในพื้นที่ 49 ไร่ ภายในศูนย์ประกอบด้วยอาคารแฝดสองหลัง หลังด้านใต้เป็นสำนักงานสารสนเทศ ด้านเหนือเป็นพิพิธภัณฑ์พันธุ์วิทยา นอกจากนี้ยังมีบ้านพักเจ้าหน้าที่สองหลัง ห้องน้ำ ระบบประปา ที่จอดรถ สนามแสดงช้างพร้อมอฒจันทร์มีเกยขึ้นลงช้าง 5 แห่ง (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 7, 2542 : 2335)

ภาคผนวก ง. ข้อมูลเกี่ยวกับงานช่างจังหวัดสุรินทร์

ความเป็นมาของงานช้างจังหวัดสุรินทร์

ย้อนอดีตกลับไปเมื่อ ๒๐๐ กว่าปีที่ผ่านมาในสมัยสมเด็จพระที่นั่งสุริยามรินทร์ กษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งกรุงศรีอยุธยาช้างเผือกสำคัญแตกโรงหนีเข้าป่ามาทางเมืองพิมาย พระองค์จึงโปรดฯ ให้ทหารออกติดตาม จนกระทั่งถึงเขตที่ชุมชนชาวภูย (กวย) อาศัยอยู่ ซึ่งชาวภูยกลุ่มนี้เป็นพวกที่มีความชำนาญในการคล้องช้างและจับช้างอย่างยิ่งในที่สุด ก็สามารถติดตามช้างเผือกจนพบและนำกลับสู่กรุงศรีอยุธยา

ภาพที่ ๑ แสดงภาพชาวภูยกับการสาธิตการจับช้าง (ภาพจากโปสเตอร์)

ความดีความชอบในครั้งนั้น ส่งผลให้หัวหน้าชาวภูยที่เป็นคณะติดตามช้างได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์พร้อมกับโปรดฯ ยกบ้านให้เป็นเมืองและหนึ่งในบรรดาหัวหน้าชาวภูยก็คือ “เชียงปุม” ซึ่งได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “หลวงสุรินทร์ภักดี” และต่อมา ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น “พระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์ จางวาง” ผู้เป็นเจ้าเมืองคนแรกของจังหวัดสุรินทร์

จากอดีตสู่ปัจจุบันลูกหลานชาวภูยยังคงสืบทอดมรดกอันล้ำค่าจากบรรพบุรุษ นั่นคือ “การคล้องช้าง” และการเลี้ยงช้างเสมือนหนึ่งสมาชิกในครอบครัว ทำให้ชาวภูยแห่งเมืองสุรินทร์มีความผูกพันแนบแน่นกับสัตว์บกที่ใหญ่ที่สุดในโลกนามว่า “ช้าง” เป็นเวลาช้านาน

ปี ๒๔๔๘ ถือว่าเป็นปีแห่ง การชุมนุมช้างของชาวกูยอย่าง ไม่ได้ตั้งใจก็ได้ ซึ่งการชุมนุมช้างในครั้งนั้น เกิดจากข่าวที่ว่าจะมีเฮลิคอปเตอร์มาลงที่บ้านตากกลาง (เป็นหมู่บ้านของชาวกูยเลี้ยงช้าง ตั้งอยู่ที่ตำบลกระโพ อำเภอดำตูม จังหวัดสุรินทร์) ชาวบ้านจึงชักชวนกันไปดู ในสมัยนั้นพาหนะที่ใช้กันโดยทั่วไปของชาวกูยก็คือช้างซึ่งถูกฝึกมาเป็นอย่างดี แต่ละคนแต่ละครอบครัวก็พากันนั่งช้างมาดูเฮลิคอปเตอร์ พอไปถึงจุดที่เฮลิคอปเตอร์จอด ปรากฏว่าช้างที่ไปรวมกันนั้นนับได้กว่า ๓๐๐ เชือก ทำเอาคนที่มากับเฮลิคอปเตอร์ตกใจและแปลกใจมากกว่า ชาวบ้านเสียอีก

ภาพที่ 10 แสดงภาพพระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์ จางวาง

เหตุการณ์ชุมนุมช้างอย่างไม่ได้ตั้งใจในปี ๒๔๔๘ ทำให้ผู้คนที่ทราบข่าวต่างพากันสนใจกันเป็นจำนวนมาก และในปี ๒๕๐๓ อำเภอดำตูม ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านช้างได้มีการเฉลิมฉลองที่ว่าการอำเภอใหม่ นายวินัย สุวรรณประกาศ ซึ่งเป็นนายอำเภอในขณะนั้นได้เชิญชวนให้ชาวกูยเลี้ยงช้างทั้งหลายให้นำช้างของตนมาจัดแสดงให้ประชาชนได้ดูได้ชมกันเนื่องจากไม่สามารถจะไปคล้องช้างตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาได้อย่างเคย อันเนื่องมาจากปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ

การแสดงในครั้งนั้นได้รับความสนใจจากประชาชนเป็นจำนวนมาก ซึ่งนอกจากจะมีการแสดงคล้องช้างให้ดูแล้ว ยังมีการเดินขบวนแห่ช้าง การแข่ง วิ่งช้าง และในกลางคืนก็ได้มีงานรื่นเริงมโหรีต่าง ๆ ตลอดคืน ซึ่งใครจะคาดคิดว่าจากงานเฉลิมฉลองที่ว่าการอำเภอเล็ก ๆ แห่ง

หนึ่งในถิ่นทุรกันดารของภาคอีสานเมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๐๓ จะกลายมาเป็นงานประเพณีของชาติที่โด่งดังไปทั่วโลก

ภาพที่ 11 แสดงภาพการชุมนุมช้างที่บ้านตากกลาง เมื่อปี ๒๔๙๘
(ถ่ายภาพโดย นายพนัส ธรรมประทีป)

นับต่อเนื่องมาจวบจนปัจจุบัน ประเพณีการแสดงของช้างได้ดำเนินต่อเนื่องมาเป็นเวลาร่วม ๔๐ ปี แล้ว ถ้าเป็นคนที่ถือว่าย่างเข้าสู่ยุคกลางคนก็ไม่ผิดเท่าใดนักสุรินทร์ จังหวัดที่เคยเงียบเหงาในอดีต ได้ถูกชาวภูยและช้างสร้างให้กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวระดับโลกอย่างน่าภาคภูมิใจวีรกรรมของชาวภูยปัจจุบันไม่ได้แตกต่างจากบรรพบุรุษเลยแม้แต่น้อย

สุรินทร์จัดงาน ‘บวชนาคช้าง’ ยิ่งใหญ่ระดับโลก 20-22 พ.ค.นี้

สุรินทร์จัดงานประเพณีบวชนาคช้างประจำปี 2548 ระหว่างวันที่ 20-22 พ.ค.นี้อย่างยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่ประเพณีบวชนาคช้าง วัฒนธรรมการเลี้ยงช้าง ของท้องถิ่นรวมทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด ในระหว่างวันที่ 20-22 พ.ค.นี้ซึ่งเป็นช่วงตรงกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือวันวิสาขบูชา องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ (อบต.) อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์ ซึ่งได้ชื่อว่าเป็น “ตำบลเลี้ยงช้าง” เพราะเป็นตำบลที่มีการเลี้ยงช้างมากที่สุดของประเทศไทย รวมกว่า 200 เชือก ร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ (อบจ.) จัดงานวันวิสาขบูชา ประเพณีบวชนาคช้างประจำปี 2548 ของชาวกวย หรือชาวส่วย ผู้มีอาชีพในการเลี้ยงช้างมาแต่โบราณอย่างยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก ณ หมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

เพื่อมุ่งหวังให้หมู่บ้านช้างบ้านตากกลาง สุรินทร์ เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวที่สำคัญของภูมิภาค รวมถึงเป็นกิจกรรมหนึ่งในการอนุรักษ์ช้าง และช่วยเหลือให้ช้างมีอาหารเพียงพอ ให้คนเลี้ยงช้างมีงานทำมีรายได้ที่เหมาะสม อีกทั้งเป็นอนุรักษ์วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่นชาวจังหวัดสุรินทร์ ทั้งนี้ ประเพณีบวชนาคช้างของชาวกวย ถือว่าเป็นกิจกรรมผสมผสานทั้งพิธีพราหมณ์และพุทธศาสนาที่สำคัญของลูกหลานชาวกวย หรือว่าควาญช้างที่ออกไปทำงานในต่างแดนเมื่ออายุ ครบ 20 ปีบริบูรณ์ ก่อนจะแต่งงานมีครอบครัว พ่อแม่ต้องจัดการบวชให้ลูกชายเพื่อศึกษาพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา ก่อนจะได้ใช้ชีวิตอย่างถูกต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับสังคมโดยมีความเชื่อว่าถ้าจะให้ได้ชื่อเสียง หรือได้บุญมากจะต้องบวชแล้วแห่ไปประยะทาง ไกล ๆ ขบวนแห่หน้าจะมีผู้ร่วมขบวนเป็นจำนวนนับพันคน ล้วนสวมเครื่องแต่งกายด้วยผ้าชิ้นใหม่มัดหมี่ลายสวยงามมีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นที่หาชมได้ยาก

นายธงชัย มุ่งเจริญพร นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ กล่าวว่า งานประเพณีบวชนาคช้าง ประจำปี 2548 ของจังหวัดสุรินทร์ ระหว่างวันที่ 20-22 พ.ค.นี้ ถือว่าเป็นงานประเพณีบวชนาคช้างที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก เพราะมีช้างร่วมขบวนแห่นับร้อยเชือก มีผู้ร่วมขบวนแห่หน้าหลายพันคน นอกจากนั้นผู้ที่เป็นนาคจะต้องแต่งองค์ทรงเครื่องด้วยแพรพรรณผ้าไหมหลากสีสันทัดหน้าพร้อมทั้งสวมกระโสมหรือขลุ่ยที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวกวย เหมาะแก่การเที่ยวชมเพื่อศึกษาวัฒนธรรมชาวกวยเป็นอย่างยิ่งในงานฯ จะจัดให้มีกิจกรรมต่างๆ มากมาย อาทิ การแสดงประกอบแสง สี เสียง วัฒนธรรมการเลี้ยงช้างของชาวกวย และวิถีชีวิตความผูกพันระหว่างคนกับช้าง เรื่อง “กวยอาเจียง” การออกโพนช้างป่าย้อนยุค การแข่งขันช้างว่ายน้ำ ช้างวิ่งเร็ว เป็นต้น